

Co-funded by
the European Union

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ І ПРАВА
КАФЕДРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

ЗБІРНИК

матеріалів круглого столу

Наукова дискусія «Європейська інтеграція у стратегічному розвитку
інтелектуальної власності»

м. Київ (20 жовтня 2024 р.).

Київ – 2024

УДК 327.477

Наукова дискусія «Європейська інтеграція у стратегічному розвитку інтелектуальної власності»: матеріали круглого столу (20.10.2024 р., м. Київ): електронний збірник / Упорядник.: Маріц Д.О. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 41 с.

Матеріали подано в авторській редакції. Збірник матеріалів розміщений за сайті кафедри інтелектуальної власності та приватного права.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Протокол № 4 від 06.11.2024 р.)

Круглий стіл проведено в межах виконання міжнародного проєкту в сфері освіти «Наукове дослідження : Європейська інтеграція щодо стратегічного розвитку інтелектуальної власності» на пряму Жан Моне Модуль програми ERASMUS+ № 101126995 (спільний проєкт КПІ ім. Ігоря Сікорського, ЕРАЗМУС+ ЖАН МОНЕ Фонду та виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальної діяльності та культури за підтримки ЄС).

Проект фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише автору (авторам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

**Co-funded by
the European Union**

© Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2024

© Колектив авторів, 2024

ЗМІСТ

Бутник О. Інтелектуальна власність у цифровій економіці: адаптація до вимог європейського права.....	4
Король І., Крамської А. Штучний інтелект як об'єкт креативних індустрій.....	7
Лоянич А. Проблеми практичного застосування положень законодавства щодо об'єктів права особливого роду.....	14
Князева В. Майнові права інтелектуальної власності на службовий твір: правове регулювання та аналіз зарубіжного досвіду.....	19
Рудниченко А. Важливість адаптації законодавства України в умовах стрімкого розвитку генеративного штучного інтелекту.....	23
Пороховата Є. Медіація у сфері інтелектуальної власності: європейський досвід та доцільність впровадження в Україні.....	27
Зигуля Р. Перспективи співпраці України з ЄС у сфері відновного правосуддя.....	31
Каснер Б. Проблематика регулювання цифрового активу в Україні.....	37

**Інтелектуальна власність у цифровій економіці: адаптація до вимог
європейського права**

*Бутник О.О., к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри теорії та практики управління,
КПІ імені Ігоря Сікорського*

***Анотація.** У тезах аналізується адаптація законодавства Європейського Союзу до викликів цифрової економіки, зокрема впровадження єдиної патентної системи, модернізація авторських прав і боротьба з контрафактною продукцією. Ці ініціативи сприяють захисту інтелектуальної власності та інновацій.*

***Ключові слова:** інтелектуальна власність, цифрова економіка, патентна система, авторські права.*

Актуальність питання інтелектуальної власності у цифровій економіці обумовлена суттєвими змінами, які цифрові технології вносять у бізнес-середовище та регулювання прав інтелектуальної власності. У сучасній економіці, що базується на знаннях, нематеріальні активи, такі як бренди, патенти та дані, відіграють ключову роль у зростанні економіки та підвищенні конкурентоспроможності країн Європейського Союзу. Цифрова трансформація створює нові виклики для захисту інтелектуальної власності, включаючи питання про належність прав на контент, створений штучним інтелектом, онлайн-піратство та управління даними на платформах електронної комерції.

Огляд сучасного європейського законодавства у сфері інтелектуальної власності підкреслює комплексний підхід до регулювання прав на нематеріальні активи в умовах цифровізації. Основним завданням європейського законодавства є гармонізація правових норм серед країн-членів, що забезпечує рівний рівень захисту прав у всьому Європейському Союзі. Коротко розглянемо основні сфери впливу цифрової економіки на інтелектуальну власність в ЄС.

Копірайт і авторські права є центральними елементами європейської політики, спрямованої на захист інтересів авторів у цифровій економіці. Європейська комісія активно вдосконалює законодавство щодо авторських прав, особливо в контексті цифрових платформ, з метою запобігання піратству та забезпечення справедливої винагороди для творців контенту [1, 2].

Патентне законодавство також зазнає суттєвих змін. Впровадження єдиної патентної системи має на меті спростити процедури патентування, що є важливим кроком для зменшення витрат на захист прав для малих і середніх підприємств та забезпечення швидшого доступу до патентного захисту інновацій [3].

Захист торговельних марок і промислових дизайнів в ЄС передбачає адаптацію до нових технологій та ринкових умов. Нове законодавство спрямоване на створення зручної системи реєстрації, що відповідає сучасним вимогам бізнесу, зокрема шляхом спрощення процесів реєстрації та покращення правозахисних механізмів [4].

Географічні зазначення є ще однією важливою складовою європейської політики інтелектуальної власності, що сприяє збереженню традиційних продуктів і стимулює економічний розвиток регіонів, особливо в аграрному секторі. Цей аспект захисту інтелектуальної власності не лише підтримує місцеві економіки, але й підвищує конкурентоспроможність європейських товарів на глобальному ринку.

Нові ініціативи Європейського Союзу, спрямовані на адаптацію законодавства до викликів цифрової економіки, відображають стратегічний підхід до захисту інтелектуальної власності в умовах швидкої трансформації ринкових механізмів. Серед цих ініціатив особливу увагу заслуговує впровадження єдиної патентної системи, що має на меті спростити процедури патентування та зменшити витрати для малих і середніх підприємств. Єдина патентна система дозволяє отримати патент, що діє на всій території Європейського Союзу, таким чином, спрощуючи доступ до правового захисту для інноваційних компаній [1].

Крім того, модернізація законодавства у сфері авторських прав є невід'ємною частиною цього процесу. Європейська комісія працює над адаптацією норм авторського права до вимог цифрового ринку, що включає захист прав авторів на платформах електронної комерції та забезпечення дотримання їх прав у контексті збільшення використання контенту, створеного штучним інтелектом. Ця модернізація передбачає, зокрема, розширення можливостей для авторів щодо захисту своїх творів від піратства і неналежного використання.

Боротьба з контрафактною продукцією залишається ще одним важливим аспектом політики ЄС у сфері інтелектуальної власності. Європейська комісія розробила кілька інструментів для посилення правозахисту, включаючи Директиву про забезпечення прав інтелектуальної власності (IPRED), що гармонізує законодавчі системи країн-членів для досягнення високого рівня захисту прав на інтелектуальну власність в рамках внутрішнього ринку [3].

Ці заходи підкріплюються спеціальними програмами співпраці з правоохоронними органами та митними службами для протидії незаконному обігу контрафактних товарів, що завдає шкоди економіці ЄС і загрожує робочим місцям у регіоні.

У сукупності, такі ініціативи свідчать про прагнення Європейського Союзу забезпечити надійний та ефективний механізм захисту інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, що, в свою чергу, сприятиме інноваційній активності та економічному зростанню в регіоні.

Отже, ЄС активно працює над оновленням свого законодавства для забезпечення відповідності новим цифровим реаліям, що включає захист авторських прав, розширення прав інтелектуальної власності та адаптацію до нових технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект. Новий план дій передбачає модернізацію правових інструментів і створення єдиної патентної системи для спрощення захисту інновацій у країнах-членах ЄС.

Україна, інтегруючись до європейського правового поля, має адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, щоб забезпечити ефективний

захист інтелектуальних прав і стимулювати розвиток цифрових інновацій, що є важливим аспектом її євроінтеграційної стратегії.

Джерела інформації:

1. Intellectual property rights / Intellectual property rights policy, protection of copyright and trademarks, advice for rights holders, fighting piracy, international trade policy // URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/intellectual-property-rights_en. (дата звернення 15.10.2024)

2. European Commission steps up protection of European intellectual property in global markets / URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/european-commission-steps-protection-european-intellectual-property-global-markets-2020-01-09_en. (дата звернення 15.10.2024)

3. EU intellectual property rights: Protection not fully waterproof / Special report // URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/intellectual-property-rights-06-2022/en/>. (дата звернення 15.10.2024)

4. European Commission steps up protection of European intellectual property in global markets / URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/european-commission-steps-protection-european-intellectual-property-global-markets-2020-01-09_en (дата звернення 15.10.2024)

УДК 330.341.1

Штучний інтелект як об'єкт креативних індустрій

*Король І., 1 курс
магістратури,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,*

*Крамської А., 1 курс
магістратури,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
наук. керівник – доцент Яшарова М.М.*

***Анотація.** У тезах доповіді розглянуто вплив штучного інтелекту на креативні індустрії. Висвітлено здатність ШІ генерувати контент у таких галузях, як мистецтво, музика та дизайн, а також розглянуто питання правової охорони результатів такої діяльності. Увага приділяється тому, як ШІ впливає на традиційні уявлення про творчість, авторство та інтелектуальну власність, зокрема в Україні та Європейському Союзі. Проведено аналіз правового регулювання ШІ в контексті інновацій і творчої діяльності.*

***Ключові слова:** штучний інтелект, інтелектуальна власність, креативні індустрії, автор, правове регулювання.*

Штучний інтелект (ШІ) все активніше впроваджується в креативні індустрії, такі як мистецтво, музика, кінематограф, реклама та дизайн. Його здатність генерувати оригінальний контент ставить нові питання про авторські права, інтелектуальну власність та етику в креативних сферах.

Незважаючи на те, що штучний інтелект демонструє значний прогрес у генерації текстів, його можливості не можуть замінити унікальний людський підхід до творчості. Письменники вкладають у свої твори емоції, досвід, інтуїцію і глибину мислення, які не піддаються алгоритмічній обробці. Штучний інтелект здатний обробляти великі обсяги даних і генерувати текст на основі шаблонів, але справжнє мистецтво письма полягає у здатності створювати глибокі історії, формувати персонажів та відображати складність людських почуттів і переживань. Це те, що робить кожен твір унікальним і неповторним. Тому навіть найрозвиненіші технології не зможуть замінити письменників, адже література – це не лише текст, а й унікальний погляд автора на світ.

Значення штучного інтелекту в сучасному світі важко переоцінити. Його застосування охоплює різноманітні сфери, включаючи медицину, освіту, оборону, програмування і навіть творчі галузі. Штучний інтелект вже створив багато вражаючих об'єктів у різних сферах, наприклад: картина "The Next Rembrandt" у 2016 році штучний інтелект на основі аналізу робіт Рембрандта створив нову картину, яка максимально точно відтворює стиль великого художника, музика "Daddy's Car" де штучний інтелект від Sony створив пісню в стилі The Beatles, що показує здатність ШІ до творчості в

музиці, він здатен писати тексти різного формату, включаючи романи та наукові статті, хоча якість таких робіт може варіюватися, штучний інтелект використовується в автомобільній індустрії для генерації нових концептів дизайну транспортних засобів, таких як футуристичний автомобіль від компанії Bugatti, а також на основі ШІ створюються короткометражні фільми або трейлери такі як у 2016 році штучний інтелект Watson від IBM допоміг створити трейлер до фільму "Морган".

Ці приклади демонструють, що штучний інтелект може створювати об'єкти мистецтва, музики та інших творчих сфер, і це лише початок його можливостей у креативних індустріях.

Розробники та користувачі штучного інтелекту прагнуть отримати правову охорону для захисту своїх інвестицій у створення продуктів, що генеруються ШІ. Їхня мотивація полягає в бажанні забезпечити юридичний захист результатів діяльності ШІ та отримати винагороду за їх комерційне використання. Водночас автори традиційних творів виступають проти такої охорони, підкреслюючи унікальність людських інтелектуальних здобутків, адже творчість людини ґрунтується на досвіді, емоціях та самобутності, що не може бути відтворено штучним інтелектом.

Щоб з'ясувати, чи підлягають правовій охороні результати діяльності штучного інтелекту, перш за все необхідно визначити його правову природу. Це допоможе зрозуміти, чи можна вважати продукти, створені ШІ, об'єктами авторського права або інших прав інтелектуальної власності, адже традиційно такі права надаються людині, яка створює інтелектуальний продукт. ШІ, будучи технологічною системою, що діє на основі програмного забезпечення, викликає складні правові питання, зокрема щодо того, хто є власником прав на створені ним об'єкти: розробник, користувач або інша сторона.

В Україні правове регулювання штучного інтелекту ще на початковому етапі. Відповідно до Розпорядження КМУ “Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні” Штучний інтелект (ШІ) —

організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань;[1]

А саме питання авторських прав на результати діяльності ШІ залишаються невизначеними. У традиційній системі авторське право надається фізичній особі, яка створює твір згідно із п.1 ст.1 ЗУ “Про авторське право і суміжні права”[2], тому виникає питання, чи можуть роботи ШІ підпадати під цю категорію.

Щодо регулювання даних законодавство нашої країни в сфері захисту персональних даних (наприклад, Закон України "Про захист персональних даних") може впливати на використання ШІ, особливо якщо система обробляє персональну інформацію, відповідно до ч.2 ст.5 Закон України "Про захист персональних даних" - Персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою.[3]

У Європейському Союзі питання регулювання штучного інтелекту більш розвинуте, а саме ЄС працює над створенням нормативних актів, що регулюють використання ШІ, зокрема Закон про штучний інтелект (AI Act), який має на меті забезпечити безпеку, захист прав споживачів і основних прав, а також етичні аспекти використання ШІ. Європейський Союз акцентує увагу на етичних принципах у використанні ШІ, зокрема на прозорості, відповідальності та контролі над автоматизованими системами. Також регламент ЄС про захист персональних даних (GDPR) визначає, як дані можуть бути зібрані, зберігатися та оброблятися, що має велике значення для систем ШІ, які оперують особистою інформацією тощо.

Отже, хоча штучний інтелект має величезний потенціал для трансформації різних сфер діяльності, його юридичний статус і правове

регулювання залишаються складними питаннями, які потребують подальшого розвитку в Україні та ЄС перебувають на різних етапах регуляції, але обидві юрисдикції прагнуть знайти баланс між інноваціями, правами інтелектуальної власності та захистом прав людини.

Європейський Парламент зробив важливий крок у напрямку створення правової основи для ефективного та етичного використання штучного інтелекту, ухваливши законопроект під назвою Artificial Intelligence Act. Цей законопроект має на меті регулювання впровадження та використання технологій штучного інтелекту в Європейському Союзі, встановлюючи правила, які забезпечать безпеку, прозорість і етичність у цій галузі.

Закон передбачає класифікацію систем ШІ за рівнем ризику, що дозволить адаптувати регуляторні вимоги до специфіки використання технологій. Зокрема, він вводить вимоги до систем високого ризику, такі як медичні та транспортні технології, що повинні відповідати суворим критеріям безпеки та контролю.[4] Таким чином, Artificial Intelligence Act стає важливим інструментом для забезпечення безпечного і етичного розвитку штучного інтелекту, а також підтримки інновацій в Європі.

Перспективи та ризики використання штучного інтелекту, наприклад в наукових дослідженнях у сфері освіти якщо дивитись на перспективи, то це допомога в адаптації навчальних програм під потреби кожного студента, аналізуючи їх сильні та слабкі сторони. Це дозволяє створити індивідуальні маршрути навчання, що підвищує ефективність засвоєння матеріалу. Штучний інтелект може допомогти в аналізі великих обсягів даних, виявляти патерни та генерувати нові гіпотези, що сприяє швидшому прогресу в наукових дослідженнях. Завдяки ШІ можна створити платформи, які надають доступ до навчальних матеріалів і ресурсів для людей з різними можливостями, що сприяє інклюзивності в освіті. Віртуальні асистенти та чат-боти, засновані на ШІ, можуть забезпечувати студентів підтримкою в режимі реального часу, відповідаючи на запитання та допомагаючи з навчальними матеріалами. Але є ризики, а саме використання ШІ в освіті

може призвести до етичних питань, пов'язаних із конфіденційністю даних, упередженістю алгоритмів і питанням про те, хто несе відповідальність за помилки системи надмірне використання ШІ може призвести до зменшення критичного мислення та самостійності студентів, оскільки вони можуть покладатися на автоматизовані системи для прийняття рішень. Хоча ШІ може покращити доступ до навчальних матеріалів, існує ризик, що не всі студенти матимуть рівний доступ до технологій, що може посилити соціальну нерівність. Автоматизовані системи можуть не завжди забезпечувати високу якість навчання. Наприклад, навчальні програми, засновані на ШІ, можуть виявитися неефективними або не відповідати потребам студентів. Використання ШІ може створити правові виклики, зокрема щодо авторських прав на контент, створений системами ШІ, а також питань інтелектуальної власності. Використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях у сфері освіти має значний потенціал для покращення навчального процесу та дослідницької діяльності. Однак слід враховувати і ризики, пов'язані з етикою, доступом та якістю навчання. Важливо знайти баланс між інноваціями та етичними нормами, щоб максимально ефективно використовувати можливості ШІ в освіті.

Штучний інтелект може становити як виклики, так і нові можливості для представників творчих професій. На перший погляд, його здатність генерувати текст, музику, зображення або інші креативні продукти може здатися загрозою, оскільки він може виконувати завдання, які раніше були виключно прерогативою людей. Однак загроза не є однозначною і залежить від кількох факторів, а саме:

1. Переваги для творчих професій

- ШІ може стати джерелом нових ідей або засобом для генерації початкових концептів, які митці можуть доопрацьовувати й удосконалювати.
- ШІ дозволяє автоматизувати рутинні або технічні аспекти роботи, такі як обробка зображень, редагування текстів, чи створення варіантів дизайну, що звільняє час для більш творчих завдань.

- ШІ дозволяє скоротити час на виконання завдань, що допомагає митцям швидше втілювати свої ідеї в життя.

2. Виклики та загрози для творчих професій

- програми ШІ вже здатні створювати картини, музику або тексти, які можуть конкурувати з роботами людей, особливо в комерційних сферах, де важливіші швидкість і кількість, а не унікальність.

- у деяких випадках ШІ може знизити потребу в творчих фахівцях для виконання завдань, які можна автоматизувати, зокрема у графічному дизайні, написанні простих текстів, або навіть у комп'ютерній анімації.

- ШІ може створювати нові твори, але питання того, кому належать авторські права на такі роботи, є досить складним. Це викликає суперечки між розробниками ШІ, користувачами, та професійними митцями.

Отже, ШІ може становити загрозу для деяких аспектів творчої діяльності, особливо коли мова йде про механічні або шаблонні завдання. Проте він не здатен повністю замінити людську креативність, інтуїцію та емоційний аспект творчості, який залишається винятковою особливістю людини. Для представників творчих професій важливо адаптуватися до нових технологій і використовувати ШІ як інструмент, що доповнює їхню роботу, а не конкурує з нею.

Штучний інтелект відкриває нові можливості для креативних індустрій, але одночасно постає ряд викликів, пов'язаних із правами на інтелектуальну власність. Необхідно розробити нові нормативно-правові акти та механізми, що враховують специфіку творчої діяльності в епоху технологій, щоб захистити права творців і забезпечити розвиток інновацій у цій сфері. Діалог між юристами, розробниками, митцями та законодавцями стане ключем до створення збалансованої правової системи, що відображає сучасні реалії.

Джерела інформації:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» від 02.12.2020 р. № 1556-р. Офіційний вісник України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p>
(дата звернення 19.10.2024)
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>
(дата звернення: 19.10.2024).
3. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
(дата звернення: 19.10.2024).
4. Regulation (EU) No 2021/0106 (COD) of the European Parliament and of the Council on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. [Електронний ресурс]. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689
(дата звернення: 19.10.2024).

УДК 347.2

Проблеми практичного застосування положень законодавства щодо об'єктів права особливого роду

*Лоянич А.О.
аспірант другого курсу
КПІ імені Ігоря Сікорського»
наук. керівник - кандидат юридичних наук,
старший викладач Пряміцин В.Ю.*

Анотація. Законодавство України врегульовує статус об'єктів створених штучним інтелектом через право особливого роду (*sui generis*), однак таке регулювання не вирішує всі питання, які постають перед правозастосуванням, і має деякі недоліки, зокрема, правову невизначеність щодо необхідної частки участі фізичної особи у творенні об'єктів за використання штучного інтелекту.

Ключові слова: штучний інтелект, право особливого роду (*sui generis*), авторське право

З розвитком штучного інтелекту, у формі комп'ютерних програм та сервісів, мовних та творчих моделей, тощо (далі – «ШІ»), перед нами знову й знову постають нові виклики і ми маємо повертатися до перегляду питання правового статусу об'єктів, що створюються людиною за допомогою / участю штучного інтелекту, та їх охорони відповідно до чинного законодавства.

Прийняттям Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 2022 року (далі – «Закон») законодавець спробував встановити умови визначення правового статусу таких об'єктів. Для цього використано концепцію «неоригінального об'єкту» та права особливого роду (*sui generis*) в межах законодавства про авторське право.

Так, Законом визначається, що право особливого роду існує щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, а *«неоригінальний об'єкт згенерований комп'ютерною програмою є об'єкт ... утворений без безпосередньої участі фізичної особи у творенні цього об'єкта»*.

Відтак, правовий статус об'єкта створеного ШІ або з використанням ШІ залежить від міри участі фізичної особи у створенні об'єкта. Однак, законодавство не містить чітких критеріїв щодо «безпосередності» та міри участі фізичної особи.

Подяк, саме використання фізичною особою ШІ може вважатися безпосередньою участю у створенні певного об'єкту ШІ, а ШІ не створює об'єкти самостійно (за загальним правилом у тих системах, що є відомими автору) з огляду на свою сутність, спосіб функціонування та відсутність суб'єктності в загальному розумінні.

Фізична особа у процесі взаємодії з ІІІ надає запит, який задає напрямок генерування об'єкта, тобто виступає лише більш вдосконалим інструментом для втілення ідеї такої особи, а об'єкт є втіленням цієї ідеї. Задаючи напрямок у запиті фізична особа може зазначити достатню кількість деталізацій, що вже може вважатися творчою діяльністю фізичної особи і відповідного надання їй прав як автору, а об'єкту – статусу твору відповідно. Продовжуючи цю думку можливо додати, що й здійснення опції вибору серед запропонованих варіантів не має бути позбавлене уваги, так як це зокрема може бути творчим рішенням, що вчинено фізичною особою під час створення об'єкта, так як є продовженням особистого бачення та уявлення фізичної особи. Важливо усвідомити, що оцінка таких об'єктів має враховувати ступінь втручання фізичної особи, оскільки фізична особа може здійснювати творчий внесок через процес формулювання запиту.

Законом визначається, що *«твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою»*, що в загальних рисах надає відмежування створених фізичною особою з використанням комп'ютерних технологій від того, що створено комп'ютерною програмою. Однак такий поділ на практиці має певні проблеми.

Яким чином взагалі це може бути вирішено – адже презюмується, що за достатньої участі фізичної особи у творенні об'єкта / твору, така фізична особа є автором, а створене нею – твором – об'єктом авторського права.

Звісно, як і щодо звичайних творів ми не можемо не враховувати ступінь відмінності від вже існуючих об'єктів авторського права та відсутньої складової творчості чи інтелектуальної діяльності фізичної особи у запиті ІІІ, і не будь-який об'єкт який створений ІІІ за запитом фізичної особи має вважатися об'єктом авторського права, так само як і не можуть бути твором будь-які написані особою слова.

Можливо розглянути питання через призму походження первинного об'єкта – твору, чи то він є створеним ІІІ, чи створений фізичною особою та

доопрацьованим комп'ютерною програмою. Але у будь-якому випадку застосування ми маємо звертатися до питання оригінальності твору та ступеню участі фізичної особи у творенні об'єкта, а саме, чи була міра участі достатньою та чи отримав об'єкт відображення творчих рішень у процесі його творення.

Однак, вищенаведене не позбавляє суперечливості питання розумного очікування щодо чіткого розмежування між *«генеруванням ІІІ без безпосередньої участі фізичної особи»* та *«створення фізичною особою з використанням ІІІ»*. Відсутність єдиного визначеного тлумачення призводить до правової невизначеності, яка полишає факт визначення правового статусу об'єкта на суб'єктивний розсуд учасників правовідносин та інших осіб до моменту виникнення спору. Відтак, гнучкість, яка надається цим положенням, є продовженням недостатньої врегульованості, яка нависає над авторами/користувачами Дамокловим мечем, а використання ІІІ та об'єктів, які створюються фізичними особами з допомогою ІІІ, питанням ризику, який приймається такими особами, але який мав би бути відсутній за належного правового регулювання та розумного очікування від законодавства.

Кажучи про участь чи відсутність участі у творенні певного об'єкту не зайвою у дискусії є пропозиція щодо застосування аналогічного чи схожого підходу відповідно до доктрини «поту чола» у контексті об'єктів створених за допомогою штучного інтелекту, тобто визнання авторського права, яке є наслідком кропіткої роботи автора під час його створення [2, с. 35; 3, с. 49]. Як зазначає Колесниченко Н.О. *«Sweat of the brow» (у поті чола) – правова доктрина, відповідно до якої автор набуває права шляхом простої старанності під час створення твору ... автор має такі права за рахунок зусиль і витрат, покладених ним на створення такого твору»* [4, с. 122].

Говорячи про застосування доктрини «поту чола», враховується, що цей принцип у багатьох аспектах щодо визначення авторських прав поступився ознаці оригінальності твору у законодавстві. Однак у цьому випадку може застосовуватися ознака саме щодо того, що фізичною особою було

щонайменше витрачено час, творчі та інтелектуальні зусилля, а сам об'єкт є відображенням творчих рішень і може вважатися оригінальним твором незважаючи на роль ШІ у створенні.

Висновки. Закон хоч і прийнятий на вирішення невизначеності правового статусу об'єктів створених ШІ, однак поки не вирішує повністю це питання і ставить перед нами завдання визначити ту міру участі фізичної особи у творенні, яка б призвела до набуття авторських прав автором, а не прав особливого роду на неоригінальний об'єкт, залишаючи простір для дискусії і подальших вдосконалень у законодавстві.

З урахуванням описаного вище, на думку автора, важливим є сконцентруватися саме на ролі людини у творенні та її внеску, і змістити акцент з того, що саме є джерелом у цьому випадку. Такий підхід може вирішити більшою мірою правову невизначеність і сприятиме наближенню справедливого балансу інтересів всіх учасників відносин щодо використанні ШІ, а також посилить економічний зміст цих правовідносин та можливостей фізичних осіб-користувачів-авторів, які використовують штучний інтелект.

Джерела інформації:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права». [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text) (дата звернення 19.10.2024).
2. Дмитришин В.С. Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням штучного інтелекту. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 34 (73). № 4. 2023. С. 33-40.
3. Дубняк М.В., Проблеми визначення правового режиму об'єктів, створених за допомогою технологій нейромереж. № 4(31)/2019. С. 45-53.

4. Колесниченко Н.О. Доктрина «sweat of the brow» в теорії права інтелектуальної власності. URL: <https://www.researchgate.net/publication/> (дата звернення 19.10.2024).

УДК: 347.7

Майнові права інтелектуальної власності на службовий твір: правове регулювання та аналіз зарубіжного досвіду

Князева В.А.

3 курс, КПП імені Ігоря Сікорського

*наук. керівник – д.ю.н., доцент, зав. каф. інтелектуальної
власності та приватного права*

Маріц Д.О.

Анотація. У роботі досліджений розподіл майнових прав на службовий твір між працівником та роботодавцем, а також висвітлено зарубіжний досвід. Окреслено термінологічні розбіжності у нормах щодо майнових прав на службові твори. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства.

Ключові слова: службовий твір, майнові права інтелектуальної власності, об'єкт інтелектуальної власності.

Поняття службового твору визначено п. 55 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон): «службовий твір - твір, створений працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом)» [3]. Варто зауважити, що термін «твір» є характерним саме для авторського права, тому службовий твір є частиною ширшого поняття - об'єкта інтелектуальної власності, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору. Таким чином, вищевказана термінологічна конструкція охоплює не лише твори, як об'єкти авторського права, а й інші об'єкти, як от службовий винахід, службова фонограма тощо.

Оскільки досить велика частина об'єктів авторського права створюється у межах виконання трудових обов'язків, а на практиці переважна більшість

спорів між працівником і роботодавцем виникає щодо реалізації майнових прав на службові твори, вважаємо, що дане питання потребує дослідження. Крім того, питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності на службові твори активно досліджувалося в науковій літературі до внесення певних змін у законодавство, відповідно виникла потреба у нових напрацюваннях.

ЦК у ч. 2 ст. 429 передбачає: «Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором» [4]. Вказана норма містить положення про можливість іншого правового регулювання, яке може бути встановлено як самим ЦК, так і договором, а відповідно варто звернутися до інших норм. Отже, ч. 3 ст. 440 ЦК вказує: «Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), переходять до юридичної або фізичної особи, де або у якій працює автор, з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором чи законом» [4]. Натомість і дана норма також дозволяє регулювати перехід майнових прав не лише договором, але й спеціальним нормативно-правовим актом, що підтверджується вказівкою на закон. Тож, Законом у ч. 2 ст. 14 передбачено: «Майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем» [3], іншими словами Закон, за загальним правилом, відносить майнові права на службовий твір до роботодавця. Підкреслимо, що Законом у ст. 12 передбачений невичерпний перелік майнових прав інтелектуальної власності на твір, а здійснення майнових прав регулюється розділом IV Закону [3].

Уваги потребує також те, що у ч. 2 ст. 429 ЦК йдеться про ширше поняття – «об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту)», а у ч. 3 ст. 440 ЦК та ч. 2 ст. 14 Закону – «твір», що дозволяє відмежувати загальні та спеціальні норми. Таким чином, завдяки тлумаченню законодавства робимо висновок, що майнові права на службовий твір, за загальним правилом, має роботодавець.

Окрім того, в юридичній літературі звертається увага на термінологічні неточності, що відображені, зокрема в нормах щодо майнових прав на службові твори. Йдеться про заміну терміну «працівник» на «автор», оскільки у визначенні «службовий твір» зникає «автор», передбачений поняттям «твір» (п. 56 ч. 1 ст. 1 Закону), натомість з'являється «працівник», який відповідно до чинного законодавства авторських прав не має. Словосполучення «юридична або фізична особа, де або у якої працює працівник» пропонується замінити на «роботодавець», оскільки останнє є більш універсальним [2, с. 237], вважаємо, що вказане формулювання вже охоплює всі необхідні аспекти для розуміння, а його зміст є очевидним, проте це не скасовує того, що у ЦК та Законі живляються різні термінологічні конструкції в однаковому значенні.

Зарубіжний досвід розподілу майнових прав на службовий твір вказує, що для англо-саксонської концепції, зокрема законодавства США, є характерним те, що майнові права на службовий твір належать роботодавцю. У той же час європейські країни визнають власником усіх прав інтелектуальної власності самого автора. Вказане закріплюється або через загальні норми авторського права, як до прикладу у Франції та Німеччині, або через відсутність спеціальних положень щодо службових творів, як то у Швейцарії [2, с. 241].

Зі ст. 31 Закону випливає, що майнові права характеризуються строковістю, а саме 70-ма роками, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора [3]. Таке законодавче положення відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у ст. 7 Бернської конвенції, яка встановлює мінімальний строк у 50 років після смерті автора та дозволяє державам-учасницям збільшувати такий строк [1]. Проте вказане стосується

загальних положень про майнові права на об'єкти авторського права. На сьогодні існує пропозиція щодо обмеження чинності майнових прав на службовий твір у 5 років починаючи з дати оприлюднення, зокрема Горун. О. Ю аргументує це тим, що вказівка на життя автора у даному разі є недоречною. В контексті вказаного цікавим є правове регулювання майнових прав на службові твори у Литві, де такі права переходять до роботодавця на певний строк – 5 років, якщо договором не передбаченого іншого [2, с. 242]. На наш погляд, логіка вказаного простежується, проте обмеження строку чинності майнових прав на службовий твір до 5 років є явно недостатнім, що відповідно не сприятиме інтересам власника майнових прав, адже інвестування, у деяких випадках, значних матеріальних ресурсів у створення твору з можливістю його використання лише протягом короткого строку призведе до зниження привабливості фінансування нових проектів через високі ризики недоотримання очікуваних прибутків від їх комерційного використання, що, відповідно, матиме негативний вплив на економічний розвиток держави. Разом з тим, варто розуміти, що не усім відносинам між працівником та роботодавцем характерне значне фінансування на створення того чи іншого службового твору.

З урахуванням наведеного, слід зробити висновок, що чинне законодавство у частині розподілу майнових прав на службові твори потребує вдосконалення. Насамперед необхідно уніфікувати термінологію у вищевказаних нормативних актах, усуваючи наявні розбіжності. Така гармонізація норм дозволить уникнути правових колізій та підвищить правову визначеність законодавства. Особливої уваги заслуговує строк чинності майнових прав на службові твори, що потребує подальших ґрунтовних досліджень задля оцінки доцільності включення відповідних спеціальних норм до законодавства України.

Джерела інформації:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : офіційний текст від 31.05.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 13.10.2024).
2. Горун, О. Правове регулювання службового твору у законодавстві України: аспект узгодження. *Інформація і право*. (3 (46)). 2023. С. 237-242.
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 13.10.2024).
4. Цивільний Кодекс : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 13.10.2024).

УДК 347.77

ВАЖЛИВІСТЬ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТІМКОГО РОЗВИТКУ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

*Рудниченко А. Ю., аспірант
КПІ ім. Ігоря Сікорського
наук. керівник – доцент, завідувач кафедри інтелектуальної
власності та приватного права ФСП Маріц Д. О.*

Анотація. У роботі викладені основні напрямки для врегулювання захисту власників авторських прав в умовах стрімкого розвитку генеративного штучного інтелекту. Дослідження даних напрямків є вкрай важливим для адаптації законодавства України в рамках її інтеграції в Європейський Союз («Європейська інтеграція»).

Ключові слова: штучний інтелект, генеративний штучний інтелект, правове регулювання, право інтелектуальної власності.

Вступ. Генеративний штучний інтелект («генеративний ШІ»), який за допомогою текстових промптів (текстових описів) дозволяє створювати відео, аудіо і зображення – надає можливості, які до цього часу були абсолютно

недоступні широкому загалу. Внаслідок цього створюється надзвичайна кількість сервісів, які за лічені хвилини дозволяють створити нові об'єкти інтелектуальної власності. Питання відповідальності і розподілу обсягу прав в даному випадку залишаються залежними в першу чергу від правил користування конкретного сервісу, і на законодавчому рівні ці питання тільки починають врегульовуватись на рівні країн Європейського Союзу і інших провідних держав. На шляху до Європейської інтеграції України вкрай важливим є як відслідковування світових тенденцій і впровадження їх в законодавство, так і впровадження своєї власної системи заохочень і обмежень, які дозволять поєднувати як зростання даної індустрії, так і належний захист прав авторів оригінальних творів та користувачів сервісів.

Результати та обговорення. Аналізуючи юридичні наслідки широкого поширення генеративного ШІ вкрай важливим є дослідження практичних способів використання ШІ, а саме сервісів, що надають послуги по створенню відео, аудіо і зображень. Продовжуючи мій юридичний аналіз на прикладі ряду популярних сервісів (Bria, Vizcom, Dall-E 3 + Chat GPT-4, Midjourney [1]), можна помітити ряд закономірностей. Власники сервісів, надаючи користувачам всі права на результати створених ШІ творів – в той же час абсолютно виключають свою відповідальність за будь-які результати користування сервісами. Внаслідок цього звичайний користувач сервісу, сприймаючи будь-яке використання генеративним ШІ робіт третіх осіб як добросовісне використання (fair use) – може несвідомо стати порушником авторських прав. А в силу того, що питання відповідальності за порушення, викликані використанням генеративного ШІ – перебуває тільки на старті свого розвитку у міжнародному праві, створюється підґрунтя для підвищених ризиків для власників авторських прав на оригінальні твори, які стали предметом машинного навчання генеративним ШІ.

Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) [2], ухвалений 13 березня 2024 року Європейським парламентом – акцентований в першу чергу на врегулювання діяльності сервісів, які можуть становити підвищену

небезпеку для інтелектуальної власності, персональних даних та прав осіб. За аналогією з Загальним регламентом про захист даних (GDPR), цей документ встановлює загальні і основоположні правила для учасників індустрії використання ШІ, в першу чергу власників сервісів. Втім, враховуючи поступовий вступ в силу окремих положень даного закону і разом з тим стрімкий розвиток самих технологій генеративного ШІ, Україні на її шляху до інтеграції до Європейського Союзу вкрай важливо забезпечити належний захист власників авторських прав від можливих порушень.

Виділяючи основні напрямки для забезпечення такого захисту прав, слід відзначити:

- Регулювання питання приналежності авторських прав при створенні нових об'єктів системами генеративного ШІ;
- Регулювання діяльності власників сервісів, які надають послуги у сфері генеративного ШІ;
- Регулювання питання відповідальності у випадку порушень і її розподілу між учасниками даних правовідносин.

В першому з зазначених напрямків законодавство України вже має позитивні зрушення адже стаття 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3] врегульовує можливість отримання прав особливого роду (*sui generis*) як авторами комп'ютерної програми так і правомірними її користувачами. Варто відзначити, що у 2020 році Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 1556-р від 02 грудня 2020 р. схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [4], що додатково підкреслює важливість розвитку і подальшого врегулювання цієї галузі в нашій країні. Що стосується інших країн, то врегулювання розподілу прав дуже відрізняється [5] – на відміну від Великої Британії, де з 1988 року діє закон, який надає авторство на твори, створені системами штучного інтелекту, тому, хто створив ці системи, в США це питання є дуже дискусійним через саму концепцію, за якою авторські права можуть виникати лише як результат людської роботи – відповідно питання виникнення прав на об'єкти, створені в результаті

машинного навчання – залишається в стадії активних обговорень. Враховуючи велику кількість технологічних компаній, зареєстрованих в США – судові спори в цій сфері наразі є досить поширеними серед великих компаній цієї індустрії, проте ключові резонансні рішення досі знаходяться на стадії розгляду.

У двох інших напрямках регулювання у світі знаходиться тільки на стадії впровадження – Закон про штучний інтелект має стати основою до врегулювання даних питань, Україна ж до моменту вступу до Європейського Союзу має забезпечити належних захист прав авторів у нашій країні. Маючи величезний потенціал за рахунок кількості і якості наших розробників, для становлення України як однієї з провідних країн в галузі створення комп'ютерних програм та сервісів нам потрібно створити належні умови для подальшого розвитку даної галузі, адже як інвестиції так і подальший розвиток технологій з походженням з України сильно залежить від юридичного підґрунтя врегулювання цієї сфери.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, Україні на шляху до її Європейської інтеграції потрібно як забезпечити належне врегулювання правових відносин у відповідності до Закону про штучний інтелект ЄС, так і слідкувати за розвитком можливостей і поширення генеративного ШІ для створення належного середовища для подальшого розвитку потенціалу в цьому напрямку. Як показує світовий досвід, технології розвиваються з шаленою швидкістю і законодавство всіх країн має розвиватися разом з ними – адже для забезпечення сталого розвитку і передумов для ведення бізнесу у сфері генеративного ШІ важливо забезпечити належний захист прав відразу кількох категорій – власників авторських прав, авторів програм та сервісів, а також їх користувачів. Спостерігаючи за розвитком технології генеративного ШІ впродовж останніх років можна з впевненістю сказати, що вона має колосальні можливості і потенціал до подальшого розвитку тому економічне відновлення і зростання України у майбутньому буде залежати в тому числі і

від створення належних умов для функціонування компаній та спеціалістів даної сфери на території нашої країни.

Джерела інформації:

1. Рудниченко А.Ю. Важливість захисту авторського права у турбулентний час розвитку штучного інтелекту // Збірка тез IX Міжнародної науково-практичної конференції «Science and society: modern trends in changing world», 5-7.08.2024, Відень, Австрія, с. 324-327;
2. Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) – вебсайт Європейського парламенту.
URL:https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138_EN.pdf (дата звернення: 19.10.2024);
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Дата оновлення: 15.04.2023.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n226> (дата звернення: 20.10.2024);
4. Тетяна Харебава. Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом – вебсайт порталу LIGA ZAKON.
URL:https://jurliga.ligazakon.net/analytics/225383_avtorsk-prava-na-obkt-stvoreniy-shtuchnim-ntelektom (дата звернення: 20.10.2024);
5. Марина Хеленюк. Штучний інтелект vs авторське право: закони різних країн – вебсайт юридичного видання Юридична Газета online.
URL:<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shtuchniy-intelekt-vs-avtorske-pravo-zakoni-riznih-krayin.html> (дата звернення: 20.10.2024).

УДК: 347.965.42:347.77/.78](045)

Медіація у сфері інтелектуальної власності: європейський досвід та доцільність впровадження в Україні

*Пороховата Єлизавета, студентка магістратури
КПІ імені Ігоря Сікорського*

***Анотація.** Дана стаття присвячена розгляду основних принципів медіації, її переваг в порівнянні з судовою процедурою вирішення спорів та виклики її впровадження в Україні. У статті проаналізовано досвід європейських країн (Італії, Німеччини та Франції) щодо здійснення медіації, системи підготовки*

медіаторів. Як висновок, у статті запропоновані чіткі заходи для популяризації медіації в Україні та її подальшого розвитку.

Ключові слова: медіація; медіаційна процедура; зарубіжний досвід; вирішення спорів.

Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів на противагу судовому процесу, набула значного рівня розвитку за кордоном та активно почала розвиватись в Україні в межах правового поля. Відтак у 2021 році набрав чинності Закон України “Про медіацію”, що на законодавчому рівні закріпив основні принципи даної процедури: добровільність та конфіденційність процедури, незалежність та неупередженість особи медіатора (посередника), рівність сторін у процедурі [1]. Прийняття даного закону також було більшою мірою вмотивовано необхідністю наближення нашої держави на шляху євроінтеграції до рівня країн-членів ЄС, які ще за два десятиліття до цього почали приймати перші нормативно-правові акти у сфері медіації.

Та попри появу першого закону в Україні, що стосується можливості проведення медіації як позасудового врегулювання спору сторін, наразі дана процедура не набула значної популярності. Як пояснює Бугаєнко М., головною причиною цього є низький рівень правової культури населення та обізнаності щодо медіації та переваг її проведення, зокрема у врегулюванні спорів у сфері інтелектуальної власності [2, с. 421]. Своєю чергою, Новицька Н., Прокопчук К. та Скрипець В. додають, що на низьку популярність медіації впливають ще й недовіра людей до посередника (його компетенції та об'єктивності у вирішенні спору), а також сумніви щодо конфіденційності самого процесу медіації [3, с. 165]. На мою думку, до причин варто додати й низьку обізнаність людей щодо самої медіації, її принципів та важливості у вирішенні спору.

Через те, що конфлікти у сфері інтелектуальної власності характеризуються складністю вирішення через специфіку та різноманіття

(дані спори потребують врахування не лише юридичних аспектів, але й також технічних та наукових), то збільшення популярності медіації в Україні може посприяти їх вирішенню, по-перше, у швидші строки, по-друге, із пробудженням у сторін вміння ведення переговорів та пошуку компромісу один з одним.

Пропоную розглянути приклади впровадження медіації в деяких провідних країнах Європейського Союзу, які, на мою думку, можуть бути корисними також і для України. Зокрема в Італії та Німеччині на законодавчому рівні закріплено обов'язково проводити медіацію перед безпосереднім зверненням до суду з метою вирішення спору. Так, якщо справу було передано до суду без попередньої участі сторін в обов'язковій спробі здійснення медіаційної процедури, то суддя призупиняє слухання справи на той час, поки сторони беруть участь у зазначеній процедурі. В цьому разі, за згодою сторін у справі, медіатор може бути призначений безпосередньо судом. Крім того, в разі проходження медіації перед зверненням до суду обов'язково потрібно надати підтверджувальний документ — примірник угоди, підписаної медіатором та сторонами (їх адвокатами) [2, с. 423].

Наступним прикладом європейських країн, досвід яких значно б допоміг Україні підвищити рівень популярності медіаційної процедури, постає Франція. На відміну від Італії та Німеччини, в яких медіація завжди була відокремлено від судової гілки влади й розвивалась паралельно з нею, медіація у Франції характеризується тим, що значно пов'язана із судовою адміністрацією. Щобільше, у цій країні також існує акредитоване державне навчання майбутніх спеціалістів у цій сфері (на рівні з навчанням від окремих приватних центрів медіації), про закінчення якого видаються дипломи державного зразка [4, с. 131].

На основі аналізу зарубіжного досвіду, наведеного вище, можна виокремити наступні ініціативи, які б, на мою думку, були б доцільними в Україні для підвищення рівня обізнаності населення та довіри до медіаційної процедури:

- закріпити у Законі України “Про медіацію” від 2021 року обов'язковість участі у медіації перед зверненням до суду та внести відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу щодо дій судді по призначенню у підготовчому судовому засіданні для сторін обов'язкового проходження медіації;

- розробити Кодекс ділової етики медіатора, в якому чітко викласти етичні вимоги до даної професії у контексті відображення основних принципів медіації у діях особи посередника;

- розробити та запустити професійне навчання медіаторів у рамках державної програми освіти із можливістю отримати сертифікат (диплом) про проходження курсу підготовки та здобуття відповідного ступеня на підтвердження своєї компетенції.

Висновки. Отже, попри законодавче закріплення медіації в Україні та її успішний розвиток за кордоном, в нашій країні ця процедура поки що не набула широкого розповсюдження. Медіація може стати ефективним інструментом для вирішення складних спорів, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Вона може стати ефективним альтернативним способом вирішення спорів, та для цього необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на її популяризацію: внесення змін до законодавства, що передбачають обов'язкову участь у медіації, розробка чітких етичних стандартів для медіаторів, а також створення державної програми підготовки медіаторів з видачею відповідних сертифікатів.

Джерела інформації:

1. Закон України “Про медіацію” № 1875-IX від 16 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 15.10.2024)
2. Бугаєнко М.В. Міжнародний досвід запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск № 4. 2024. С. 420-424.
3. Новицька Н.Б., Прокопчук К.В., Скрипець В.І. Міжнародний досвід та шляхи вдосконалення врегулювання конфліктів у сфері інтелектуальної власності за

допомогою медіації в національному праві. *Успіхи і досягнення в науці*. Випуск № 4. 2024. С. 163-171.

4. Мирза С.С., Середницька І.А. Вплив євроінтеграційних тенденцій на впровадження інституту медіації в Україні. *Правова система: теорія і практика*. Випуск № 4. 2022. С. 129-133.

Перспективи співпраці України з ЄС у сфері відновного правосуддя

*Роман Зигуля, студент магістратури
КПІ імені Ігоря Сікорського*

***Анотація.** У даній статті наведено основні аспекти медіації як альтернативного способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Розгляду підлягав європейський досвід впровадження та розвитку даного інституту, потенційні шляхи для імплементації позитивного міжнародного досвіду в Україні. Акцентовується увага на необхідності впровадження центрів медіації та популяризації здійснення онлайн-медіації із чітко регламентованими правилами та процедурами.*

***Ключові слова:** медіація; врегулювання спорів; Європейський Союз; інтелектуальна власність.*

Фундаментальними для характеристики медіації є принципи, які визначають основні засади та методи організації та проведення медіації як позасудового способу вирішення спорів. Важливо відзначити, що немає єдиного підходу до визначення та класифікації принципів медіації як на міжнародному, так і на національному рівнях. Проте, існують певні принципи, які визнані майже всіма законодавствами країн і застосовуються в медіації [3].

У багатьох країнах Європи було прийнято закони про медіацію ще в кінці XX – на початку XXI ст., для прикладу, у Німеччині – Закон «Про підтримку

медіації та інших форм позасудового врегулювання конфліктів»; у Литві – Закон «Про медіацію в цивільних спорах»; у Румунії прийнято Закон «Про медіацію та організацію професії медіатора»; у Болгарії, Білорусі та Казахстані – Закони про медіацію; спрямовані на урегулювання правовідносин у сфері медіації ст. ст. 131-1–131-15 Розділу VI Цивільно процесуального кодексу Франції. ЄС також було прийнято Директиву 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах». Типовим законом ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру» підтверджується потреба запровадження інституту медіації в Україні[1].

Інтеграція України до Європейського Союзу вимагає гармонізації національного законодавства з прийнятими міжнародними стандартами. Інтелектуальна власність стрімко розвивається, набуваючи нових форм і способів поширення, що потребує належного захисту прав. Причиною порушень у цій сфері є легкість відтворення та розповсюдження копій об'єктів інтелектуальної власності. Судовий захист прав інтелектуальної власності є витратним і тривалим процесом. Тому в різних сферах, зокрема в сфері інтелектуальної власності, використовується медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів. Хоча в Україні медіація лише починає розвиватися, ми можемо проаналізувати міжнародний досвід і стандарти, щоб вдосконалити правове регулювання, зокрема, для ефективного захисту прав інтелектуальної власності [2].

Світова практика підтверджує високу ефективність використання медіації для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Медіатори залучаються для досягнення згоди у випадках неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності, порушення умов договорів щодо розпорядження правами інтелектуальної власності (ліцензійних угод, договорів комерційної концесії тощо), спорів щодо авторства на винахід, права власності на патент, порушення авторських і суміжних прав та інших подібних ситуацій.

Проблема медіації у сфері інтелектуальної власності в Європі є актуальною та важливою з кількох причин:

1. Зростання значення інтелектуальної власності у сучасній економіці. Інтелектуальна власність відіграє все більшу роль в економічному розвитку та конкурентоспроможності компаній та країн. Зі збільшенням кількості спорів, пов'язаних з інтелектуальною власністю, виникає потреба в ефективних механізмах їх вирішення.

2. Складність та вартість судових процесів. Судові процеси у сфері інтелектуальної власності можуть бути тривалими, дорогими та юридично складними. Це створює бар'єри для малих та середніх підприємств, яким може бути важко захищати свої права через високі витрати.

3. Необхідність конфіденційності та збереження ділових відносин. У багатьох випадках сторони бажають зберегти конфіденційність деталей спору та продовжувати ділові відносини після його вирішення. Судові процеси часто є публічними та можуть зашкодити репутації сторін.

4. Потреба у гнучкості та швидкості вирішення спорів. Медіація може забезпечити більш гнучкий та швидкий процес вирішення спорів, ніж традиційні судові розгляди. Це особливо важливо в динамічних сферах, таких як технології та інновації.

5. Вимоги гармонізації практик у Європейському Союзі. Для забезпечення ефективного функціонування єдиного ринку ЄС необхідна гармонізація практик вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Медіація може допомогти досягти цієї мети, забезпечуючи узгоджений підхід до вирішення спорів [2].

Медіація у сфері інтелектуальної власності в Європі є важливою через її потенціал для вирішення спорів швидко, ефективно та конфіденційно, зберігаючи ділові відносини та забезпечуючи гармонізацію практик у межах ЄС.

Український Центр Медіації та Арбітражу Інтелектуальної Власності (УКРНОІВ) та Європейський Центр Медіації та Арбітражу Інтелектуальної

Власності (EUIPO) мають схожі мети та завдання, а саме сприяння вирішенню конфліктів у сфері інтелектуальної власності через медіацію.

Однією з ключових взаємних переваг є можливість обміну досвідом та найкращими практиками. EUIPO має великий досвід у супроводі медіаційних процесів в Європейському Союзі та розробці стандартів у цій області. У свою чергу, УКРНОІВ може надати свій досвід розвитку медіації в Україні та впровадження її практик в сфері інтелектуальної власності [5].

ІР медіація саме той необхідний додатковим інструментом, який надає більшу свободу сторонам і гнучкість у формуванні власної позиції під час захисту своїх інтелектуальних прав та інтересів, можливість зберегти ділові відносини, зекономити час, необхідний для вирішення спору, і ресурси, зокрема на сплату судових витрат, юридичних послуг, висновків експертиз тощо. Судовий процес – складна для сторін процедура, яка пов'язана з необхідністю виносити на загальний погляд певні аспекти особистого життя. У суді сторони завжди обмежені нормами процесуального законодавства, адже справа розглядається суддею виключно в межах предмета спору. Прийняте судом рішення, як правило, не задовольняє одну із сторін, та й випадки коли не задоволені обидві сторони теж трапляються. Надалі, оскаржуючи прийняте судом рішення, сторони мають ще більшу конфронтацію, а ділові зв'язки, які так важливі у сфері інтелектуальної власності, фактично завершуються і партнерство зникає. Саме тому слід акцентувати увагу на тому, що ІР медіація — це нова культура діалогу. Іноземна практика однозначно свідчить, що креатори, власники брендів, сучасні компанії для вирішення своїх спорів дедалі частіше обирають інститут медіації [4].

Також важливо відзначити, що співпраця між цими центрами може сприяти створенню єдиної мережі медіаційних центрів, що підтримуватимуть вирішення конфліктів у сфері інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Це сприятиме покращенню доступу до медіації для бізнесу та громадян як в Європейському Союзі, так і в Україні.

Для вирішення питань, пов'язаних з медіацією та інтелектуальною власністю можна запропонувати кілька варіантів. Зокрема, розробка чітких правил та процедур для медіації у сфері інтелектуальної власності. Це може включати спеціальні вимоги до медіаторів, строки проведення медіації, конфіденційність тощо.

Заохочення використання онлайн-медіації та відеоконференцій, що може полегшити процес для сторін з різних країн та знизити витрати.

Створення спеціалізованих центрів медіації з інтелектуальної власності при патентних відомствах або арбітражних установах. Це забезпечить високу кваліфікацію медіаторів.

Гармонізація законодавства ЄС щодо медіації у сфері інтелектуальної власності для полегшення транскордонних спорів.

Головна мета - зробити медіацію ефективним, доступним і привабливим способом вирішення спорів з інтелектуальної власності в Європі.

Впровадження медіації в сфері інтелектуальної власності в Європі має свої особливості та переваги. По-перше, медіація дозволяє зберегти конфіденційність та уникнути розголошення комерційних таємниць та ноу-хау, що є вкрай важливим для компаній. По-друге, вона сприяє збереженню партнерських відносин між сторонами, що конфліктують, але можуть бути зацікавлені у подальшій співпраці. По-третє, медіація є гнучким інструментом, який дозволяє сторонам самостійно контролювати процес врегулювання спору та знаходити взаємовигідні рішення.

Європейські країни продовжують удосконалювати законодавство та створювати сприятливі умови для розвитку медіації як ефективної альтернативи судовим розглядам у сфері інтелектуальної власності.

Україна та Європейський Союз мають різний досвід у сфері медіації в інтелектуальній власності. ЄС вже впроваджує розвинуті програми та механізми для підтримки медіації, в той час як Україна тільки починає активно розвивати цей напрямок. Проте, не зважаючи на різницю в рівні розвитку, партнерство між Україною та ЄС у цій сфері є надзвичайно цінним.

Співпраця з Європейським Союзом може допомогти Україні впровадити кращі практики та стандарти медіації в інтелектуальній власності. Це може включати обмін досвідом, тренінги для фахівців, розробку спільних програм та проєктів, спрямованих на підвищення обізнаності про медіацію серед бізнесу та громадян. Крім того, співпраця з ЄС може сприяти створенню ефективної правової бази для розвитку медіації в Україні, включаючи удосконалення законодавства та стимулювання розвитку медіаційних центрів.

Джерела інформації:

1. Медіація в державах Європейського Союзу. Українське право. 2016. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/mediatsiya-v-derzhavakh-evropeyskogo-soyuzu/ (дата звернення: 20.10.2022).
2. Ізбаш О. Проблеми медіації у сфері інтелектуальної власності в Україні. Baltic Journal of Legal and Social Sciences, 2021. № 3. URL: https://bsa.edu.lv/wp-content/docs/science/book/bjlss/bjlss_03_2021.pdf#page=78 (дата звернення: 20.10.2022).
3. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 24-28.
4. Кисельова Т. С. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах/Т.Кисельова// Право України. - 2011. - № 11-12. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dc1549b3-9f9e-463a-9212-ac5d9e658d03/content>.
5. Служба медіації (посередництва) Відомства з інтелектуальної власності. URL: <https://www.gov.uk/guidance/intellectual-property-mediation#the-ipos-mediation-service>.

ПРОБЛЕМАТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОГО АКТИВУ В УКРАЇНІ

Каснер Б.В., аспірант

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кафедра інтелектуальної власності та приватного права

Науковий керівник - доктор юридичних наук,

Маріц Дарія Олександрівна.

Анотація. У тезах викладено хронологію розвитку проблеми регулювання використання цифрових активів. Аналізується стан проблеми регулювання сфери цифрових активів в Україні. Акцентовується увага на необхідності прийняття закону для регулювання сфери використання цифрових активів.

Ключові слова: цифровий актив, криптовалюта, блокчейн, токен-актив.

Сучасний етап економічного розвитку характеризується формуванням нової економіко-цифрової сфери, яка обумовлена збільшенням ролі цифрових технологій та електронно-інформаційних галузей науки. Наразі вчені не доходять до єдиного змісту поняття «цифровий актив», тому зазначу поняття, яке, на мою думку, є найбільш влучним. Цифровий актив - це інформаційний ресурс, який походить від права на цінність та існує у вигляді унікального ідентифікатора в розподіленому реєстрі (блокчейн). Ознаками ідентифікатору є те, що він: єдиний, тотожний (вказує лише на одну сутність), дійсний лише в одному адресному просторі.

Цифровий актив включає в себе наступні складові:

- 1) Економічну;
- 2) Інформаційну;
- 3) Правову;
- 4) Ціннісну

1) Економічна складова виражається наявністю унікального ідентифікатора. Завдяки цьому, фізичні особи та суб'єкти господарювання можуть вести балансовий облік цифрового активу, що дає змогу проводити розрахунок основних економічних показників їхньої діяльності.

2) Інформаційна складова відображається в галузі інформаційних ресурсів, який існує в розподіленому реєстрі (блокчейн). Інформаційний ресурс - це сукупність документів в інформаційних системах. Цифровий актив є інформаційним ресурсом, через те, що він представлений у цифровому вигляді, окрім того цифровий актив має додаткову властивість - інформація про річ формується власником цієї речі. Характерною також є властивість обігу в цифровому середовищі, а не копіюватися при передачі з однієї електронної адреси до іншої. Об'єкт, який підлягає обігу повинен мати не тільки місце, а й чіткі правила (норми) свого розташування в такому місці. Саме через це підкреслюється важливість блокчейну. Тому розподілений реєстр, сьогодні, є єдиним місцем існування цифрових активів.

3) Правова складова передбачає суб'єктивний підхід до трактування права, як міру можливої поведінки особи, яка регулюється правовими нормами, де право може розглядатися як:

1. Сукупність правил поведінки
2. Наука, яка вивчає правила поведінки
3. Міра можливої поведінки, свобода дій

4) Ціннісна складова виражається в сфері матеріальних та нематеріальних благ. Цінністю є властивість того чи іншого предмета, явища задовольняти потреби, бажання, інтереси соціального суб'єкта. У визначенні поняття «цифровий актив» використовується формулювання «похідна від права цінність», тому що по суті цифровий актив є гарантованим правом претендувати на конкретну вартість, закладену в конкретному цифровому активі.

Багато країн, нині, вже дійшли до розуміння цифрових відносин, цифрових активів та відносин, що виникають у зв'язку з їхнім використанням.

Сьогодні, в Україні статус цифрових відносин та цифрових активів залишається неврегульованим, незважаючи на те, що в 2017 році Україна

входила в першу десятку країн світу за кількістю користувачів віртуальних валют. З огляду на це, в 2018 році була запропонована «Концепція державної політики в сфері віртуальних активів», яка була направлена на забезпечення чітких правових умов для розвитку цієї галузі. Ця концепція вводила розмежування понять «віртуальна валюта» та «віртуальний актив». Таким чином, під віртуальною валютою розумілося цифрове вираження вартості, яка не мала режиму валюти чи грошей, віртуальні активи ж розумілися як будь-які записи в рамках блокчейну, використання яких мало б призвести до отримання економічної вигоди.

Наступна концепція була запропонована у січні 2018 року «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України» на 2018 - 2020. У цьому документі передбачалося що блокчейн, як концепція, що допоможе трансформувати державне управління в таких сферах, як реєстрація прав власності та ідентифікація особи. Концепцією пропонувалося визначити, блокчейн як програмно - комп'ютерний алгоритм децентралізованого публічного або приватного реєстру чи бази даних, функціонування якої забезпечується через мережу Інтернет або будь-яким іншим способом, який гарантує криптографічний захист всіх транзакцій, проведених з використанням відповідних технологій.

Першою предметною законодавчою ініціативою став законопроект «Про обіг криптовалюти в Україні». Восени 2017 року цей законопроект був поданий на розгляд, основними термінами стали криптовалюта на криптовалютні транзакції. Незважаючи на це, таких понять як токен, блокчейн та цифровий актив законопроект не передбачав, тому його не прийняли та повернули на доопрацювання.

Далі, законодавцем був розглянутий законопроект «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», але і він не був прийнятий та був відправлений на доопрацювання.

Наступним на черзі став законопроект «Про внесення змін до податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні». І хоча цим законопроектом вводився термін «віртуальний актив», який за своїм змістом був наближений до найбільш влучного, але під терміном пропонується розуміти що це криптовалюти та токен-активи. Автори розуміють токен як технічну категорію, яка використовується для вираження форми існування криптовалют та токен-активів. Таке визначення є ідентичним до того, що наведене в «Концепції державної політики в сфері віртуальних активів». Але коли мова йде про токен-актив, то технічно більш влучним було б говорити про «емітента токена». Тому, на мою думку це є колізія з визначенням, яке пропонується науковцями. Також в законопроекті пропонується визначення поняття «майнінг», але там відсутня конкретизація цілей здійснення такої діяльності. Наведене визначення є недостатньо конкретним, що в свою чергу може призвести до помилкового зіставлення з даним поняттям значної кількості об'єктів, які відповідають поняттю блокчейн. Через такі неточності щодо токен-актива, та інших термінів цей проект був відхилений 29.08.2019 р.

Наразі потуги законодавця спрямовані на Закон України «Про віртуальні активи». Цим законом визначається поняття віртуального активу як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Нарешті законодавцем пропонується виносити віртуальний актив як окремий об'єкт регулювання, також вводиться поділ віртуальних активів на: забезпечені, незабезпечені та фінансові. Забезпеченими є віртуальні активи, що посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав, незабезпечені ж є активами, що не посвідчують майнових прав. Фінансові - це віртуальні активи, які забезпечені цінними паперами, однак запроваджується заборона на використання віртуальних активів як засобу платежу. Окрім цього в законі чітко виокремлено порядок здійснення публічної пропозиції віртуальних активів та встановлено вимоги щодо розміщення публічної інформації про

віртуальні активи. Законопроект був прийнятий ще 17 лютого 2022 року, однак й досі не набув чинності, оскільки передбачено що він набере чинності тільки після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із віртуальними активами, який досі знаходиться в стані розробки.

Джерела інформації:

1. Овчаренко А. С. (2020). Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*, (4), 200–202.
2. Закон України «Про віртуальні активи». Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20> (дата звернення: 21.10.2024).
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 20.10.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні: законопроект № 2461 від 15.11.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67384 (дата звернення: 20.10.2024).